

De åndssvages stillerevolution

dringen i gang. Det lå dybt forankret i store dele af Åndssvageforsorgen at udviklingshæmmede var syge mennesker, der helst skulle gemmes bort.

Mange havde begrebet "u-undersviselig" klistret på sig og blev på det nærmeste blot opbevaret på store institutioner rundt om i landet. I Nordjylland mest markant i Hammer Bakker.

Forståelsen for at udviklingshæmmede er ligeværdige mennesker - blot med særlige vilkår - fandtes først kun i begrænset omfang.

De åndssvage fik mad, et sted at sove og regler at rette sig efter. Kærlighed og omsorg var der stor mangel på, og vidnesbyrd om ydmygelser, misbrug og nedværdigelser, er talrige.

Imidlertid voksede både offentlighedens interesse og bekymring for området. Blandt andet via LEV - Landsforeningen for Evnesvages Vel - der blev skabt af bekymrede forældre i 1952.

Også internt i Åndssvageforsorgen voksede en stærk humanistisk indstilling frem.

Rent politisk fik sagen også et skub efter at Danmark havde skrevet under på FN's Menneskerettigheds-erklæring i 1948. Den levede landet faktisk ikke op til med sin behandling af de åndssvage.

Nærmere det normale

- Jeg synes faktisk godt man kan betegne udviklingen her som en humanistisk revolution. Det er det eneste område hvor en udvikling er sket ud fra et rent humanistisk grundsyn, gør Laust Torp Jensen op med henvisning til handicaphistorikeren Dr. pæd. Birgit Kirkebæk.

I stedet for kun - med et næsten hørbart suk - at opbevare udviklingshæmmede og lignende uden for samfundets synsvidde, blev sigtet nu at hjælpe dem til et liv "så nær det normale som muligt".

Et af de første store skridt på vejen blev at flytte unge udviklingshæmmede nærmere deres hjem. Det betød konkret, at man nu opførte pensionater, værksteder og børnehaver til den ellers oversete gruppe.

Ikke mindst skulle der landet over oprettes 31 såkaldte eksterntaskoler.

De udviklingshæmmede skulle

stadig være adskilt fra normale børn, men nu kom mange af dem dog tilbage til hjemegnen.

Et af de første steder for en eksterntaskole blev Aars, da der kunne taget noget af presset fra den skole, der var oprettet i Aalborg.

Det skulle man ikke sige mange gange til den entusiastiske formand for Aars Sogneråd, Holger Milkelsen. På den tid arbejdede han med at få gymnasium, erhvervsskole og meget andet til byen, og så også en eksterntaskole som en styrkelse af sin da lidt søvnige by.

Eksterntaskolen kom i gang i juni 1961. I første omgang i et lokale i en træbarak fra krigens tid, der var sat nær kommuneskolen. Til gengæld betkostede sognerådet toiletter til børnene.

Mange af de elever, der startede her, havde aldrig fået undervisning før. Også selv om de var 10, 12 eller 14 år.

Det var en tid med nybrud. Også for lokalsamfundet.

- Jeg kom først med i 1973. Men jeg har faktisk aldrig selv oplevet nogen tale dårligt om de udviklingshæmmede, eller hørt at nogle gjorde det dengang. Aars har været et godt sted for Vestermarksskolen, gør Laust Torp Jensen op.

De to skoler fik et fint samarbejde om at dele enkelte lokaler, men i januar 1966 rykkede man fra barakken i egne, nybyggede lokaler. De skulle bygges billigt, og det skulle gå stærkt. Derfor blev der tale om modulbyggeri, der var ret nyt på det tidspunkt.

"Nordjyllands mærkeligste byggeri"

Grundplanen blev målt ud efter de pædagogiske behov man så. De 31 skoler blev derfor næsten ens.

Byggemetoden vakte en del opsigt. For eksempel skrev Aalborg Stiftstidende i oktober 1966:

"I Aars nærmer et af de mærkeligste byggerier i Nordjylland sig sin afslutning, den nye eksterntaskole".

Lokalerne var så gennemtænkt i deres indretning at de - langt hen ad vejen - er i brug i dag.

Dog kraftigt moderniseret. For brug af nye teknikker og materialer gav et hav af større og mindre fejl.

For eksempel fandt man hurtigt ud af, at fem centimeter med tre centimeter flamingoplader som

eneste isolering i midten, var for koldt og dyrt. Selv før oliekrisen. Der gik et par årtier inden det blev rettet helt.

Der blev endda tænkt på nærmiljøet. Husene skulle være lyse og fik usædvanligt mange vinduer. Tilmed blev omgivelserne tilplantet og skabte tilnavnet "de grønne skoler".

Storgrupper og teamwork

Også på andre måder foregreb man de følgende år udviklingen i folkeskolen.

I sommeren 1972 fjernede tømrere således skillevæggene mellem de da tre klasseblokke. Nu skulle undervisning kunne foregå i storgrupper. Skillevæggene, der var lette at flytte, blev de følgende år sat op og pillet ned med skiftende pædagogiske behov.

Den fysiske ændring gjorde det også nødvendigt med mere tværfagligt samarbejde og team-tænkning. Og den enorme spændvidde i elevernes kunnen gjorde det oplagt at lave individuelle elev- og lærerplaner.

Ligeledes blev undervisningens emner vurderet nøje:

"Elevernes tid skulle ikke misbruges på at erhverve sig viden, som de ikke ville kunne bruge til noget", som Vestermarksskolens leder først i 70'erne, Karsten Krogh, skrev.

I januar 1980 kunne Laust Torp Jensen gå ind på Vestermarksskolen, vel vidende at en af de helt store milepæle netop var slået i jorden. Med nytåret var Åndssvageforsorgen opført med at eksistere.

Faktisk er det datoen hvor den sidste lov, der undtog nogen fra Grundloven, blev ophævet.

- Det var lidt mærkeligt. Alt så ud som det plejede på skolen; lokalerne, eleverne, lærerne. Men vi vidste at alt var forandret, husker Laust Torp Jensen, der gerne så dagen markeret officielt.

Også ordet "åndssvag", der trods sin milde betydning havde fået en stærk negativ klang, blev officielt udfaset. Nu hed gruppen "udviklingshæmmede".

Det gav en reaktion fra gruppen, der hurtigt udviklede en ny, glad selvbevidsthed.

Blandt andet fra Pia Hammild, Løgstør, der med sin meget engagerede mor Lis som hjælper skrev et

indlæg til LEV-bladet i 1980. Det lød blandt andet:

"Hurra! Jeg er ikke længere åndssvag. Jeg er nu en person med et vidtgående psykisk handicap og jeg går i folkeskole".

Udviklingshæmmede var ikke bare skæve kopier af normale mennesker. De var noget i sig selv. Noget godt, vel at mærke.

De følgende år havde skolen sine op- og nedture. Sidst i 80'erne var der kun Vestermarksskolen og Skibstedskolen tilbage af de gamle eksterntaskoler i Nordjylland. Andre steder blev eleverne sluset ind i folkeskolens specialklasser.

Udviklingen sugede også elever ud af Vestermarksskolen, der kom ned på 21 elever. Så få, at skolens eksistens ikke kunne tages for givet.

Virkeligheden kunne imidlertid ikke helt bære normaliseringen. En landsundersøgelse blandt de udviklingshæmmedes forældre viste, at et flertal foretrak specialskolerne. Udviklingen vendte nok en gang, og op gennem 90'erne steg elevtallet til 41 og er i dag på godt 65.

Lang vej igen

Når Laust Torp Jensen i dag går ind på skolen, glædes han fortsat over børnenes morgen travlhed. Men han finder stadig, at der er lang vej til at de udviklingshæmmede er helt accepteret.

- Vi er rykket nærmere. Men der sættes fortsat ofte vandtætte skotter op mellem "normale børns" skolegang og de andres. I bogens epilog formulerer han det således:

"Der er stadig langt igen før intet menneske regnes for mindre end noget andet menneske. Der er stadig brug for mennesker med drømme og forestilinger om et samfund med respekt for alles ligeværd. På trods af al modstand, på trods af alle umuligheder og på trods af alle uforstand og ufølsomhed som disse børn, unge og voksne stadig i 2013 er udsat for fra mange sider."

Der er fortsat lang vej at gå, for de børn, der hver dag går ind gennem porten på Vestermarksskolen.

■ Laust Torp Jensen:

"Fra uddannelsessystemets udkant - fra forsyng til folkeskole"

Forlaget Frydenlund, 249 kroner.

Alle kan udvikle sig og blive bedre til noget. Det er det positive udgangspunkt for undervisningen af udviklingshæmmede, uanset deres handicap. Men der er lang vej til de blot er mennesker blandt andre mennesker, siger Laust Torp Jensen.